

MHJ

مجله تاریخ پزشکی

دوره سیزدهم، شماره چهارم و ششم، سال ۱۴۰۰

Journal Homepage: <http://journals.sbmu.ac.ir/mh>

مقاله پژوهشی

مسئولیت کیفری تولید و عرضه محصولات تراریخته غیر مجاز در نظام حقوقی ایران معاصر

سید علیرضا میرکمالی^۱، مهدی حسینی^{۲*}، حسین سبحانی^۳

۱. عضو هیأت علمی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

۲. دانشجوی دوره دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

۳. دانشجوی دوره دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: ضرورت حفظ سلامت اجتماعی مستلزم آن است که جنبه‌های کیفری مفساد اقتصادی حوزه سلامت، به ویژه سوء عرضه کالا، بیش از گذشته مد نظر قانون‌گذاران باشد. تولید فراورده‌های تراریخته مستلزم دستکاری‌ها و مداخلات فنی است؛ لذا همین تغییرات مزبور آثار گوناگونی چون ایجاد واکنش‌های حساسیت‌زا، سمی بودن محصولات غذایی تراریخته، ایجاد مشکل در فرایند تولید مثل و باروری و رشد نوزادان و ایجاد تومورهای سرطانی به همراه داشته است. سؤالی که مطرح می‌شود این است که در نظام حقوقی ایران معاصر، مسئولیت تولیدگران و عرضه‌کنندگان محصولات تراریخته غیر مجاز بر کدام یک از عناوین مجرمانه قابل انطباق است؟

مواد و روش‌ها: نوع مطالعه حاضر مروری است و منابع مورد استفاده شامل کتب حقوقی و پزشکی و مقالات و تحقیقات مرتبط با موضوع تحقیق است که به شیوه توصیفی - تحلیلی مرور شده‌اند.

یافته‌ها: در نظام حقوقی ایران قوانین مختلفی با هدف پیشگیری و مقابله با تهدیدکنندگان سلامت اجتماعی و غذایی کشور و برای حفظ نظام اقتصاد حوزه سلامت، نظم عمومی جامعه و امنیت غذایی، به جرم‌انگاری رفتار تولیدکنندگان محصولات معارض با سلامت عمومی جامعه پرداخته است؛ اما هیچ یک از قوانین مذکور صراحتاً به جرم‌انگاری موضوعات مربوط به تولید یا عرضه تراریخته‌های غیر مجاز نپرداخته است و برای شناسایی مسئولیت کیفری تولیدگران و عرضه‌کنندگان محصولات تراریخته غیر مجاز می‌بایست به انطباق آن با سایر عناوین مجرمانه مربوط به صیانت از حوزه سلامت اقدام نمود.

نتیجه‌گیری: عناوین مجرمانه «افساد فی‌الارض»، «قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی»، «ورود خسارت به تسبیب»، «اقدام علیه بهداشت عمومی» و «قانون تعزیرات حکومتی امور بهداشتی و درمانی» را حسب مورد، می‌توان مورد انطباق با رفتار تولیدگران و عرضه‌کنندگان محصولات تراریخته غیر مجاز قرار داد تا از این طریق، مسئولیت کیفری اشخاص مذکور در نظام حقوقی ایران مورد تبیین واقع شود.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۹۹/۱۰/۱۶

تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۲/۱۹

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۲/۲۷

واژگان کلیدی:

سلامت عمومی

مسئولیت کیفری

محصولات تراریخته

* نویسنده مسؤول: مهدی حسینی

آدرس پستی: تهران، اوین، میدان شهید شهریار، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده حقوق.

پست الکترونیک:

hosseini.mhdi@gmail.com

۱. مقدمه

در دو دهه اخیر، مهندسی ژنتیک با استفاده از علم بیوتکنولوژی نوین باعث تولید محصولات تغییر ژنتیک یافته یا تراریخته در جهان شده است که از آن به عنوان راه‌حلی کلیدی برای رشد روزافزون تقاضا برای غذا در جهان نام برده می‌شود. این مواد غذایی از دهه ۹۰ میلادی در بازار مصرف وجود داشت، در حالی که اغلب مصرف‌کنندگان از وجود آن‌ها بی‌اطلاع بودند. از آن جایی که بسیاری از مواد غذایی حاوی مواد اولیه حاصل از سویا یا ذرت هستند، احتمال می‌رود ۶۰ تا ۷۰ درصد این‌گونه مواد غذایی در بازار حاوی حداقل یک ماده اولیه تراریخته باشند (۱). طی چند دهه گذشته، ورود محصولات تراریخته به بازار مواد غذایی و دارویی با پرسش‌های زیادی همراه بوده است و آثار سوء آن بر سلامت عمومی جامعه و بهداشت جمعی برای محققان ثابت شده است (۲). شایسته ذکر است که ایران نیز از سال ۱۳۸۳ وارد جرگه کشورهای تولیدکننده محصولات تراریخته شده است (۳).

در حال حاضر، بر سر مصرف یا عدم مصرف کالاهای تراریخته جدالی جهانی برپا است (۴) و گروه‌هایی در سرتاسر جهان، خواستار اجباری کردن برچسب‌زنی بر محصولات تراریخته هستند؛ اما صرف برچسب‌گذاری، جان‌نشین مناسبی برای ایجاد قوانین و محدودیت‌های قانونی و ضمانت اجرای کیفری در خصوص حفظ سلامت جمعی نیست و در کنار این‌گونه اقدامات پیش‌گیرانه، حمایت کیفری از زیست‌فناوری امری ضروری است (۵). در نظام حقوقی ایران نیز برای تأمین سلامت عمومی جامعه در مقابله با اقدامات مضر، در بسیاری از موارد، ضمانت اجرای مدنی و اداری کافی نیست (۶). بلکه نیاز به ضمانت اجرای کیفری نیز وجود دارد؛ زیرا در برخی موارد، عمل نامشروع شخص، علاوه بر ایراد خسارت به دیگری به دلیل تعارض با نظم عمومی و ارزش‌های حاکم بر جامعه، عنوان مجرمانه یافته و مرتکب آن سزاوار کیفر شناخته می‌شود (۷). در همین راستا مسئولیت کسی که از اعتماد خریداران استفاده نامشروع کند و کالای معیوب و مضر به سلامت را به جای فرآورده‌های سالم و بی‌خطر در اختیار

ایشان می‌گذارد یا به ارتکاب مصادیق دیگر سوء عرضه مبادرت می‌ورزد، از مسائل مهم حقوقی است که در گذشته به این‌سان مطرح نبوده است (۸). وضع قوانین کیفری، با پیشگیری از وقوع اقدامات سوء اقتصادی به ویژه در عرضه و تولید کالاهای حوزه سلامت جمعی، می‌تواند تا حدودی فضای عرضه و تولید کالا را از دستبرد سوء استفاده‌کنندگان در امان نگه دارد (۹) و حفظ سلامت عمومی مرهون اندیشیدن تدابیر لازم در این خصوص خواهد بود (۱۰).

در نظام حقوقی ایران، قوانین مختلفی از جمله قانون ایمنی زیستی و قانون برنامه ششم از تراریخته‌ها و قانون حفظ امنیت زیستی سخن به میان آورده؛ اما به جرم‌انگاری رفتار تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان محصولات غیر مجاز تراریخته نپرداخته است.

با این وجود برای تبیین چگونه مسئولیت تراریخته رفتار تولیدکنندگان محصولات تراریخته غیر مجاز پس از تبیین رفتارهای مجرمانه در قوانین مختلفی چون قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ و قوانین خاصی چون «قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴»، «قانون اصلاح بعضی از مواد قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴ مصوب ۱۳۶۷»، «قانون تعزیرات حکومتی امور بهداشتی و درمانی مصوب ۱۳۶۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام» و «قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی مصوب ۱۳۴۷» که قانون‌گذار برای حفظ نظام اقتصادی و نظم عمومی جامعه و امنیت غذایی با هدف پیشگیری و مقابله با تهدیدکنندگان امنیت غذایی کشور به جرم‌انگاری پرداخته است، پس از تبیین عناصر حاکم بر این اعمال جرم‌انگاری شده و تبیین عنوان مجرمانه به انطباق عناصر این عناوین مجرمانه بر رفتار تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان محصولات تراریخته غیر مجاز پرداخت.

این پژوهش در پی آن است که با بررسی و مطالعه موردی قوانین مزبور به مسئولیت کیفری تولیدکنندگان محصولات

با همه پیشرفت‌های صورت‌گرفته در مهندسی ژنتیک، هنوز مسائل حل نشده زیادی وجود دارد و شیوه‌های فعلی انتقال ژن دقیق نیستند. محققان می‌توانند به شیوه‌ای نسبتاً دقیق، ژن هدف خود را تعیین نمایند؛ اما در روند وارد نمودن ژن هدف به ژنوم میزبان کنترل کافی ندارد. علاوه بر آن، محققان نمی‌توانند تعداد کپی‌هایی که به نحو موفقیت‌آمیز وارد می‌شوند را تعیین کنند. از سوی دیگر، محل (وضعیت) قرار گرفتن ژن‌ها دارای آثار مهمی است؛ چون در بیان خصوصیت زیست‌شناختی موجود نقش به‌سزایی ایفا می‌کند. این پایداری ژنتیکی، می‌تواند منجر به ایجاد آثار ناخواسته و خطرناک شود. این آثار عبارتند از:

۳-۱-۱. ایجاد واکنش‌های حساسیت‌زا

از جمله نگرانی‌های جدید در مورد گیاهان تراریخته این است که برخی از این محصولات حاوی ژن‌های ایجادکننده حساسیت هستند. با انجام عملیات مهندسی ژنتیک، عامل حساسیت‌زا به مواد غذایی دیگر انتقال می‌یابد. لذا احتمال دارد که فرد، نادانسته با خوردن غذایی که قبلاً بدان حساسیت نداشته، دچار عوارض خطرناکی شود (۲۰).

۳-۱-۲. سمی بودن محصولات غذایی تراریخته

طبق گزارش‌ها، برخی از انواع سموم در گیاهان اصلاح‌شده وجود دارد که برای پستانداران، سمی است. به عنوان مثال، گیاهان تراریخته مقاوم در برابر برخی آفات یا همان محصولات BT (ذرت BT، کلزای BT، سویای BT)، حاوی ژن نوع خاصی از سموم آفت‌کش هستند تا حشرات و آفات با تغذیه از این محصولات دچار مسمومیت شده و از بین بروند (۲۱). با خوردن این نوع بذر، معده آفت تخریب شده و حشره در اثر عدم امکان تغذیه از بین می‌رود. مخالفان این نوع محصولات درخصوص آثار درازمدت این نوع سم بر سلامتی انسان نیز ابراز نگرانی می‌کنند (۲۲).

تراریخته غیر مجاز در نظام حقوقی ایران بپردازد. بنابراین در مبحث اول محصولات تراریخته، اهمیت و آثار آن‌ها تبیین و در فصل دوم چگونگی انطباق ارکان مسئولیت کیفری بر رفتار تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان محصولات تراریخته غیر مجاز پرداخته می‌شود.

۲. ملاحظات اخلاقی

اصل امانتداری و صداقت استناد به متون مورد استفاده، اصالت منابع و پرهیز از جانبداری در مراجعه به متون یا تحلیل‌ها، در نگارش پژوهش پیش‌رو مورد رعایت قرار گرفته است.

۳. بحث

۳-۱. محصولات تراریخته و آثار آن

غذا همواره یکی از ضروریات اساسی برای بقا و ادامه حیات بشر بوده است و حق بنیادین هر بشر محسوب می‌شود (۱۱). همچنین، در میثاق‌های بین‌المللی بدان تصریح شده است (۱۲) یکی از پاسخ‌ها، به نیاز روزافزون مواد غذایی جامعه جهانی، تولید محصولات تراریخته است (۱۳) و برای مهندسی و حل بحران کمبود غذا بهره بردن از روش‌های مهندسی ژنتیک مطرح شده است (۱۴) و در کشورهای در حال توسعه نیز با رشد مضاعفی همراه بوده است (۱۵). موجوداتی که در آن یک یا چند ژن خارجی وجود دارد، موجودات تراریخته محسوب می‌شوند. در تولید محصولات تراریخته، برای انتقال اطلاعات ژنتیکی خاص از یک موجود به موجود دیگر با روش‌هایی غیر از تولید مثل جنسی اقدام می‌کنند (۱۶). بر همین اساس، گیاهان تراریخته دارای مواد ژنتیکی اصلاح شده هستند که با استفاده از روش‌های مهندسی ژنتیک با ورود D.N.A. خارجی، ترکیب جدیدی در ژنتیک محصول صورت می‌دهند (۱۷) و با این تغییرات، گیاهان توان رشد در محیط دشوار را پیدا می‌کنند (۱۸)، هرچند ممکن است کیفیت غذایی آن‌ها تغییر یابد. با این وجود، این محصولات در سطح بین‌المللی در حال تجاری‌سازی است (۱۹).

۳-۱-۳. ایجاد مقاومت نسبت به آنتی‌بیوتیک‌ها

تولید گیاهان تراریخته، مستلزم استفاده از ژن‌های مقاوم به آنتی‌بیوتیک است؛ زیرا کارایی انتقال ژن، در بسیاری از گونه‌ها، رایج نیست و باید یک روش تشخیصی مناسب وجود داشته باشد. وجود این ژن‌ها می‌تواند سبب افزایش توان بالقوه باکتری‌های بیماری‌زا برای مقاومت در برابر آنتی‌بیوتیک‌ها شود. براساس تحقیقاتی که در کشور هلند با استفاده از یک معده شبیه‌سازی شده انجام گرفت، محققان دریافتند که ژن‌های حاصل از غذاهای تراریخته، به طور کامل هضم نشده و از بین نمی‌روند؛ بلکه حدود ۶ درصد از آن‌ها در سیستم گوارشی بدن انسان باقی مانده و می‌توانند به وسیله باکتری‌های معده جذب شوند؛ لذا در جمعیت باکتری‌ها گسترش ایجاد خواهد شد؛ زیرا باکتری با جذب ژن مقاوم، این صفت (توان پایداری) را کسب نموده و در هنگام ایجاد بیماری، در بدن انسان امکان درمان بیماری با مصرف آنتی‌بیوتیک ضعیف یا غیر ممکن می‌شود (۲۳).

۳-۱-۴. ایجاد مشکل در فرایند تولید مثل و باروری و**رشد نوزادان**

مؤسسه آمریکایی طب زیست‌محیطی، ضمن اعلامیه‌ای که در ۱۹ می سال ۲۰۰۶ صادر نمود، اذعان داشت: «مطالعات صورت گرفته بر روی حیوانات آزمایشگاهی حاکی از وجود خطرات جدی درخصوص مصرف غذاهای تراریخته از جمله نازایی، پیری زودرس، سقط جنین است.» وجود ارتباط قوی و محکم میان مصرف غذاهای تراریخته و بیماری‌های مزبور در مطالعات صورت گرفته بر روی حیوانات به اثبات رسیده است. موش‌های تغذیه شده با سویای تراریخته BP بعد از بارداری و در حین بارداری، صاحب نوزادانی شدند که همگی در طول سه هفته بعد از تولد مردند. نوزادانی که بعد از تولد با مواد تراریخته تغذیه شده بودند نسبت به گروه دیگر رشد بسیار کمتری داشته و بعد از بلوغ، دچار مشکلات نازایی شدند (۲۴). نتایجی شبیه به نتایج فوق در استرالیا در مورد موش‌های تغذیه شده با ذرت تراریخته BP به دست آمد (۲۵).

۳-۱-۵. ایجاد تومور (غدد) سرطانی

طی تحقیقاتی که محققان فرانسوی به مدت دو سال، پیرامون عوارض خطرناک محصولات تراریخته زراعی انجام داده‌اند، مشخص شد که در نتیجه مصرف این ماده غذایی، آسیب جدی به کبد و کلیه موش‌های آزمایشگاهی وارد شده است و شیوع این علائم، همراه با ایجاد غدد بزرگ سرطانی در بدن آن‌ها گزارش شده است (۲۶). همچنین در مطالعات میکروسکوپی صورت گرفته درخصوص آثار سویای تراریخته مقاوم به علف‌کش رانداپ، نشانه‌های گسترده‌ای از بروز تغییرات ساختاری در پانکراس و افزایش اندازه این عضو بدن به علت رشد سرطانی سلول‌های آن مشاهده شد. ذرت تراریخته نیز آثار مشابهی را بر روی موش‌های آزمایشگاهی داشته است. دستگاه ایمنی این حیوانات، به شدت دچار مشکل شده و رشد غیر طبیعی سلول‌ها (سرطانی شدن) در بدن آن‌ها رخ داده است. این موش‌ها که به مدت ۹۰ روز از ذرت تراریخته تغذیه شدند، دچار مشکلات گسترده‌ای از جمله عفونت، رشد غیر طبیعی سلول‌ها در کبد، کلیه و روده شده، همچنین سلول‌های خونی آن‌ها نیز به طرز غیر طبیعی افزایش یافت (۲۷).

۳-۲. تعیین مسئولیت کیفری تولیدکنندگان یا**عرضه‌کنندگان محصولات تراریخته غیر استاندارد**

با توجه به لزوم و اهمیت حمایت حقوقی از مصرف‌کنندگان در برابر تولیدکنندگان یا عرضه‌کنندگان محصولات تراریخته غیر مجاز، و اهمیت بازشناسی مسئولیت کیفری مرتکبین آن، به بررسی و تحلیل ارکان رفتار مزبور با مواد قانونی مرتبط می‌پردازیم.

۳-۲-۱. انطباق ارکان جرم افساد فی الارض با رفتار**تولید یا عرضه مواد تراریخته غیر استاندارد**

جرم افساد فی الارض، مانند سایر جرایم، متشکل از سه رکن قانونی، مادی و معنوی است که رکن قانونی آن عبارت از جرم‌انگاری قانون‌گذار در ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی

هرچند که در مواد مزبور، تولید مواد تراریخته غیر استاندارد یا عرضه آن‌ها به طور صریح ذکر نشده است؛ اما براساس عناوین عام و مطلق که در این مواد قانونی به کار رفته است - از جمله «هرگونه اقدام علیه بهداشت عمومی»، «تولید مواد خوردنی، آشامیدنی آرایشی و بهداشتی»، «عدم رعایت استاندارد یا فرمول ثبت شده» و «به کار بردن رنگ‌ها، اسانس‌ها و سایر مواد اضافی» - می‌توان تولید محصولات غیر مجاز تراریخته یا عرضه آن‌ها را مصداق عناوین مجرمانه فوق‌الاشعار دانست.

با توجه به افزایش روزافزون جمعیت و محدودیت سطح زیر کشت، استفاده از بیوتکنولوژی برای ارتقاء کیفیت و کمیت مواد غذایی مورد توجه قرار گرفته و غذاهای تراریخته از شیر نوزادان تا دیگر فرآورده‌های لبنی و سایر مواد غذایی بزرگسالان را دربر می‌گیرد (۲۹)؛ لذا می‌توان بیان داشت که محصولات تراریخته در غالب محصولات غذایی افراد جامعه، به نحو گسترده و عمده مورد استفاده قرار می‌گیرند. با این مقدمه، صادق دانستن عنوان افساد فی‌الارض بر رفتار تولیدکننده یا عرضه‌کننده محصولات تراریخته غیر استاندارد، بعید به نظر نمی‌رسد؛ زیرا با وصف «گسترده»، «عمده»، «کلان» و «فراوان» تولید یا عرضه شدن محصولات مذکور که از قیود مذکور در ماده برای تحقق افساد فی‌الارض هستند، می‌تواند برای قاضی محکمه محرز شود. احراز وصف مزبور بر رفتار تولیدکننده یا عرضه‌کننده محصولات بیوتکنولوژیک به دو صورت ذیل می‌تواند تقریر شود:

۱. تعدد و تکرار رفتار مجرمانه: وصف گستردگی رفتار تولید یا عرضه‌کننده محصولات تراریخته غیر استاندارد از طریق تعدد و تکرار این رفتار مجرمانه حاصل می‌شود؛ بدین‌صورت که تولیدکننده محصولات مزبور چندین‌بار به تولید یا عرضه این محصولات استمرار می‌ورزد و وصف گستردگی از طریق این استمرار حاصل می‌شود. این نوع ملاک، غالباً در مورد تولیدکنندگان غیر سازمان‌یافته و غیر کلان مصداق می‌یابد.
۲. گستردگی نتیجه رفتار مجرمانه: این ملاک غالباً در مورد تولیدکنندگان سازمان‌یافته و کلان می‌تواند مبنای احراز وصف

است. در این مبحث به تطبیق ارکان جرم افساد فی‌الارض بر رفتار تولید و یا عرضه‌کننده مواد تراریخته غیر استاندارد پرداخته می‌شود. این انطباق بر مبنای دو رکن مادی و معنوی جرم افساد فی‌الارض صورت می‌گیرد تا بتوان در نهایت اذعان داشت که برای مفسد فی‌الارض دانستن تولیدکننده یا عرضه‌کننده محصولات تراریخته غیر مجاز چه شرایطی لازم است.

۳-۲-۱. انطباق رکن مادی

عناصر رکن مادی عبارت از رفتار، اوضاع، احوال و شرایط و نتیجه رفتار مجرمانه است (۲۸). در ذیل عناصر مذکور بر رفتار تولیدکننده و عرضه‌کننده محصولات غیر مجاز تراریخته تطبیق داده می‌شود:

الف- رفتار مجرمانه: از میان رفتارهای مجرمانه جرم افساد مذکور در ماده ۲۸۶ ق.م.ا. عنوان مجرمانه «پخش مواد سمی و میکروبی و خطرناک» بر رفتار تولیدکننده مواد تراریخته غیر مجاز و عرضه آن قابل صدق است؛ زیرا اشکال مختلف آثار مضر محصولات تراریخته - که در بحث آثار محصولات تراریخته مورد اشاره قرار گرفت - بروز می‌نماید.

ب- اوضاع، احوال و شرایط: مستنبط از عبارت «هرکس به طور گسترده مرتکب جنایات ...، جرائم ...» در متن ماده مذکور، باید بیان کرد لازمه اینکه تولید محصولات یا عرضه آنان بتواند مصداق رفتار مجرمانه جرم افساد واقع شود، جرم‌انگاری شدن، به طور مستقل از جانب قانون‌گذار است. قانون‌گذار در قوانین و مواد مختلف به جرم‌انگاری تولید و عرضه مواد خطرناک و غیر استاندارد پرداخته است. از جمله این قوانین عبارت است از:

۱. ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵؛
۲. ماده ۳۱ قانون تعزیرات حکومتی امور بهداشتی و درمانی مصوب ۱۳۶۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام؛
۳. بند ۳ و بند ۵ ماده ۱ و ماده ۴ قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی مصوب ۱۳۴۶.

۳-۲-۱. انطباق رکن روانی

رکن روانی افساد فی الارض نیازمند سوء نیت عام و سوء نیت خاص در ارتکاب جرم است. مطابق تبصره ماده ۲۸۶ ق.م.ا. ۱۳۹۲، قانون‌گذار برای مفسد فی الارض، هردو ملاک ضابطه ذهنی و عینی را در نظر داشته است؛ پس هرگاه رفتار مرتکب در عمل موجب بروز یکی از نتایج مذکور در ماده قانونی افساد فی الارض گردد؛ اما ایشان قصد افساد را نداشته باشد، جرم افساد فی الارض محقق نمی‌شود؛ زیرا تنها ملاک عینی که همان حصول نتیجه مجرمانه است حاصل شده است. از طرف دیگر، صرف قصد حصول یکی از نتایج مندرج در ماده ۲۸۶ نیز برای تحقق جرم افساد فی الارض کافی نیست؛ بلکه باید علاوه بر قصد افساد فی الارض، یکی از نتایج فوق‌الاشعار نیز در عمل محقق گردد؛ که این امر، بیان‌کننده لزوم تحقق دو ملاک عینی و ذهنی برای تحقق جرم افساد فی الارض است (۳۰). پس هرگاه، رفتار تولیدکننده یا عرضه‌کننده محصولات تراریخته غیر استاندارد، موجب بروز یکی از نتایج مذکور در ماده ۲۸۶ ق.م.ا. گردد؛ اما وی قصد افساد نداشته باشد، جرم افساد فی الارض محقق نمی‌شود؛ زیرا تنها ملاک عینی - که همان حصول نتیجه مجرمانه است - حاصل شده است و برای مجرم دانستن چنین مرتکبی، وجود ملاک ذهنی نیز ضروری است. لذا برای تحقق جرم افساد فی الارض می‌بایست تا علاوه بر وجود قصد این جرم، توسط تولیدکننده یا عرضه‌کننده محصولات مزبور، یکی از نتایج مذکور در ماده ۲۸۶ نیز محقق گردد؛ زیرا اجتماع دو ملاک عینی و ذهنی، برای تحقق جرم افساد فی الارض الزامی است.

در صورتی که ارکان جرم افساد فی الارض بر فعل تولیدکننده و عرضه‌کننده محصولات تراریخته غیر مجاز قابل انطباق نباشد، در این صورت می‌توان برای یافتن عنوان مجرمانه این رفتار به قوانین دیگری رجوع کرد.

گسترده‌گی قرار گیرد. بدین‌صورت که تولیدکنندگان مذکور محصولات تراریخته غیر استاندارد را در حجم وسیع و گسترده تولید یا عرضه می‌کنند. در نتیجه این حجم وسیع، وصف عنوان گسترده‌گی برای مفسد دانستن چنین تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگانی، محقق می‌شود.

در تطبیق نهایی بخش شرایط، اوضاع و احوال، چنانچه از رفتار مجرمانه تولیدکننده یا عرضه‌کننده کالا، اخلاص شدید در نظم عمومی حاصل شود، بنابر ماده ۲۸۶ زمانی عنوان افساد بر این رفتار صدق می‌کند که در سطح کشور تحقق یابد.

ج- نتیجه: برای تحقق جرم افساد فی الارض، علاوه بر لزوم وقوع نتیجه رفتار مادی، لازم است که یکی از نتایج مذکور در ماده، شامل اخلاص شدید در نظم عمومی، ناامنی یا ورود خسارت به تمامیت جسمانی افراد، اموال عمومی و خصوصی یا اشاعه فساد یا فحشا، نیز محقق شود. نتیجه جرم افساد فی الارض در تولید و عرضه محصولات تراریخته غیر مجاز آن‌گاه محقق خواهد شد که تولید و یا عرضه محصولات مذکور به دو یا یکی از نتایج ذیل منجر شود:

۱. خسارت بر تمامیت جسمانی افراد؛
۲. بی‌نظمی در نظم عمومی.

در تفاوت این دو نتیجه، لازم به اذعان است که تحقق نتیجه دوم ضرورتاً نیازمند ورود صدمه به تمامیت جسمانی افراد نیست؛ بلکه چه‌بسا یک نوع بی‌نظمی و بی‌اعتمادی در کشور حاصل شود و آسایش عمومی مردم مختل گشته، به‌گونه‌ای که مردم از خرید محصولات غذایی خودداری کرده و نظام اقتصادی کشور مختل گردد.

ورود خسارت بر تمامیت جسمانی افراد، از طریق محصولات تراریخته غیر استاندارد، غالباً به صورت آنی نیست؛ بلکه استمرار و گذشت زمان، لازمه حصول آثار مخرب ناشی از مصرف محصولات مزبور و خسارت بر تمامیت جسمانی افراد، بر اثر تولید یا عرضه مواد تراریخته است. این گذشت زمان، سبب نفی عنوان افساد بر تولیدکننده و عرضه‌کننده محصولات مزبور نمی‌شود؛ بلکه آنچه در تحقق عنوان مجرمانه اهمیت دارد، وجود رابطه سببیت بین رفتار مرتکب و حصول نتیجه مذکور است.

۳-۲-۲. قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و

بهداشتی

قانون گذار در ماده ۱ قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی مصوب ۱۳۴۶ به جرم‌انگاری اعمالی که سبب سوء‌عرضه و سوء تولید کالا می‌شوند پرداخته و در ماده ۱۷ قانون مزبور مقرر داشته: «کلیه جرائم مندرج در این قانون از جرائم عمومی محسوب است.» بنابراین این نوع جرایم از جرایم غیر قابل گذشت هستند. لذا با استناد به تبصره ماده ۱۰۰ ق.م.ا، در مورد تولیدکننده محصولات تاریخته غیر استاندارد باید اذعان داشت که چنانچه حتی کسانی که به آن‌ها خسارت مالی یا جانی وارد شده است از این ضرر گذشت کنند، گذشت آن‌ها مانع از مجازات مرتکب نمی‌شود.

۳-۲-۲-۱. رکن قانونی: عنصر قانونی جرم سوء عرضه و سوء تولید کالا (محصول) عبارت است از:

ماده ۱: «مرتکب هریک از اعمال زیر در مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی به مجازات‌های مقرر در این قانون محکوم خواهد شد: ۱) عرضه یا فروش جنسی به جای جنس دیگر. ۲) مخلوط کردن مواد خارجی به جنس به منظور سوء استفاده. ۳) عدم رعایت استاندارد یا فرمول ثبت‌شده در مواردی که تعیین فرمول و رعایت آن و همچنین تعیین استاندارد و رعایت آن الزامی باشد. ۴) فروش و عرضه جنس فاسد و یا فروش و عرضه جنسی که مؤعد مصرف آن گذشته باشد. ۵) به کار بردن رنگ‌ها و اسانس‌ها و سایر مواد اضافی غیر مجاز در مواد خوردنی یا آشامیدنی یا آرایشی یا بهداشتی و یا لوازم بازی کودکان.»

ماده ۲: «ارتکاب هریک از اعمال مذکور در ماده یک طبق نتایج و آثار حاصل از آن به شرح ذیل مستلزم مجازات خواهد بود: ۱) در صورتی که موجب بیماری مصرف‌کننده یا آسیبی گردد که معالجه آن کمتر از یک ماه باشد مجازات مرتکب شش ماه تا دو سال حبس تأدیبی خواهد بود و هرگاه مدت معالجه بیشتر از یک ماه باشد مجازات مرتکب یک سال تا سه سال حبس تأدیبی است ۲) در صورتی که موجب نقص یکی از اعضاء مصرف‌کننده گردد مجازات مرتکب با توجه به میزان

نقص سه تا ده سال با اعمال شاقه است. در صورتی که موجب مرگ مصرف‌کننده شود مجازات مرتکب از سه سال تا پانزده سال حبس با اعمال شاقه است. در مورد بندهای ۱ و ۲ و ۳ این ماده مجازات شروع به جرم حداقل مجازات‌های مقرر در این ماده است.»

تبصره: در مورد این ماده دادگاه باید مرتکب را علاوه بر کیفر حبس به پرداخت غرامت از پنج‌هزار تا یکصد هزارریال و محرومیت از اشتغال به کسب و یا کار مربوط به مواد خوردنی و آشامیدنی یا آرایشی یا بهداشتی از یک سال تا سه سال محکوم نماید.

۳-۲-۲-۲. رکن مادی: رفتار مجرمانه جرم مزبور را موارد پنج‌گانه مذکور در ماده ۱ این قانون تشکیل می‌دهند. این رفتارهای مجرمانه فقط به صورت فعل انجام می‌شوند و ترک کردن انجام عملی هرچند که به نتیجه‌ای خسارت‌آورتر از رفتارهای مجرمانه بینجامد نیز قابل مجازات نمی‌باشد. لازم به ذکر است که این نوع از جرایم، از جرایم مطلق است و به نتیجه خاصی معلق نیست.

در انطباق رفتار تولیدکننده و عرضه‌کننده محصولات تاریخته با رفتار مجرمانه فوق باید اذعان داشت: هرچند که تولیدکننده و عرضه‌کننده محصولات مزبور به طور صریح در ماده ذکر نشده، اما در ذیل چند مصداق از رفتارهای مذکور در ماده جای می‌گیرد که عبارتند از:

۱. عدم رعایت استاندارد یا فرمول ثبت‌شده در مواردی که تعیین فرمول و رعایت آن و همچنین تعیین استاندارد و رعایت آن الزامی باشد.

۲. به کار بردن رنگ‌ها و اسانس‌ها و سایر مواد اضافی غیر مجاز در مواد خوردنی یا آشامیدنی یا آرایشی یا بهداشتی و یا لوازم بازی کودکان.

البته لازم به ذکر است که اگر ارتکاب رفتارهای مجرمانه مزبور به قتل بینجامد فرد تولیدکننده و عرضه‌کننده محصولات تاریخته غیر استاندارد به قتل محکوم می‌شود. از این حیث می‌توان انجام رفتارهای مزبور را از حیث حصول نتیجه قتل مقید دانست. البته در این صورت ماده ۳ ق.م.خ.و.ا.و.ب.

۳-۲-۳. رکن روانی: جرم تولید و یا عرضه سوء کالا جرمی مطلق است. بنابراین عنصر روانی خاص نیازی نیست و صرف اینکه فرد مرتکب قصد انجام رفتارهای فوق را داشته باشد و به انجام آن‌ها مبادرت ورزد، عنوان مجرمانه بر ایشان صدق می‌کند؛ هرچند که قصد نتیجه‌ای دیگر از انجام آن رفتارها داشته باشد و نتیجه مورد نظرش محقق نشود.

قانون‌گذار نهاد تشخیص‌دهنده محصولات تراریخته از حیث مجاز و استاندارد بودن را وزارت بهداشتی می‌داند و در ماده ۱۲ ق.م.خ.و.ا.و.ا.و.ب. مصوب ۱۳۴۶ به آن تصریح می‌نماید.

البته در صورتی که تولید و عرضه محصولات تراریخته مزبور به فوت شخص یا اشخاصی منجر شود جرم مزبور مقید به وقوع مرگ می‌شود. در این حالت سوءنیت خاص نیز نیاز است. بنابراین تولیدکننده یا عرضه‌کننده محصولات تراریخته غیر مجاز باید قصد و یا علم به وقوع فوت شخص یا اشخاص را داشته باشد که در این صورت، مشروط به اینکه به حد گسترده نباشد طبق ماده ۴ قانون مزبور مجازات می‌شود.

قانون‌گذار در باب جرم تولید یا عرضه سوء کالا بر اساس ماده ۶ قانون مزبور، به قصد و علم مرتکب اکتفا نکرده بلکه صرف غفلت و بی‌احتیاطی را سبب مجازات مرتکب چنین محصولاتی دانسته است. این ماده اشعار می‌دارد: «هرگاه در نتیجه بی‌احتیاطی یا بی‌مبالاتی یا عدم مهارت تهیه‌کننده یا سازنده یا فروشنده یا عرضه‌کننده یا هریک از عاملین آن‌ها مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی به صورتی درآید که مصرف آن موجب بیماری یا آسیبی گردد که معالجه آن کمتر از یک ماه باشد مجازات اشخاص مذکور بر حسب مورد دو ماه تا شش ماه حبس تأدیبی خواهد بود و در صورتی که مدت معالجه زائد بر یک ماه باشد، مرتکب به حداکثر مجازات حبس مذکور در این ماده و تأدیه غرامت از پنج هزار تا پنجاه هزار ریال محکوم می‌شود».

مصوب ۱۳۴۶ حاکم می‌شود؛ که بنا بر اشعار این ماده، مجازات چنین شخصی اعدام است. از عبارت پایانی ماده می‌توان استنباط کرد که این مجازات از حیث تعزیر است نه قصاص، زیرا لفظ اعدام را برای جرایم غیر از قصاص استعمال می‌کنند. همچنین ماده ۱۷ قانون مزبور تمام مجازات‌های موضوع این قانون را از جرایم غیر قابل گذشت می‌داند. بنابراین حتی اگر ولی دم شخص متضرر از مصرف مواد تراریخته غیر استاندارد با شخص مزبور مصالحه کنند یا ایشان را عفو نمایند سبب سقوط مجازات اعدام تولیدکننده و عرضه‌کننده محصولات تراریخته غیر استاندارد، نمی‌شود. البته حتی اگر ایشان را بخواهند قصاص کنند نیز مجازات اعدام ساقط نمی‌شود؛ بلکه چون موضوع هر دو نوع مجازات - قصاص و تعزیر - متحد می‌شود و اجرای یکی بدون انتفاع موضوع دیگر ممکن نیست، از این حیث جرم قصاص مقدم می‌شود. آنچه می‌تواند استدلال فوق‌الاشعار را تقویت کند مفهوم و منطوق ماده ۱۳۵ ق.م.ا. مصوب ۱۳۹۲ است. البته این ماده تنها ترتیب اجرا را بیان می‌کند اما هیچ‌یک را ساقط‌کننده دیگری نمی‌داند؛ بنابراین چنانچه به هر دلیلی اجرای یکی از دو مجازات مزبور - قصاص، اعدام - با مانع روبه‌رو شد این مانعی برای اجرای دیگری فراهم نمی‌کند.

لازم به ذکر است که برای محکوم کردن تولیدکننده یا عرضه‌کننده محصولات مزبور به اعدام، نیازی نیست که میزان گسترده‌ای در نتیجه اقدام وی فوت کنند، بلکه اطلاق ماده حتی حالتی که یک نفر نیز بمیرد را دربر می‌گیرد. تفاوت این نوع جرم با جرم افساد فی‌الارض این است که لازمه وقوع جرم افساد، ورود خسارت عمده و گسترده به تمامیت جسمانی افراد است؛ حال آنکه در جرم سوء عرضه یا تولید کالا صرف وقوع خسارت به تمامیت جسمانی البته از نوع مرگ، برای اعدام کردن مرتکب کفایت می‌کند.

بنابر آثار محصولات تراریخته، قانون‌گذار استفاده از محصولات غیر مجاز سمی را - هرچند سبب مرگ افراد جامعه نشود - سبب تشدید مجازات می‌داند و در ماده ۴ مجازات وی را حداکثر مجازات مذکور در ماده ۲ دانسته است.

۳-۲-۳. ورود خسارت به تسبیب؛ ماده ۶۱۶ قانون تعزیرات

به منظور برخورد کیفری با تولیدکننده محصولات تراریخته‌ای که خارج از ملاک استاندارد به عرضه و یا تولید مواد تراریخته روی می‌آورند می‌توان از قواعد مربوط به تسبیب استفاده کرد. چون تولیدکننده یا عرضه‌کننده مباشر ایراد صدمه به مصرف‌کننده نیستند بلکه مقدمات حوادث زیان‌آور را فراهم می‌آورند و با تولید کالای معیوب، سبب ورود خسارت به مصرف‌کنندگان می‌گردند.

هرگاه بی‌احتیاطی، بی‌مبالاتی، عدم مهارت و یا عدم رعایت نظامات توسط تولیدکننده منجر به تولید کالای معیوب و خطرناک ژنتیکی گردد یا کالای خطرناک تراریخته را عرضه نماید و در نتیجه استفاده از آن مرگ مصرف‌کننده را به دنبال داشته باشد، مسئولیت کیفری تولیدکننده را در چارچوب ماده ۶۱۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ می‌توان مورد بررسی قرار داد. و نیز به پرداخت دیه، در صورت مطالبه از ناحیه اولیای دم، محکوم خواهد شد؛ مگر اینکه خطای محض باشد».

شرط ضمان در تسبیب، عدوانی بودن سبب است و سبب در صورتی مسئول جنایت قلمداد می‌گردد که غیر شرعی و غیر قانونی بوده یا از نظر عرف و عادت فعل وی یک اقدام عدوانی قلمداد گردد، هرچند از نظر شرع حرام نباشد (۳۱). در تحقق تعدی و تفریط کافی است که اعمال ارتكابی جانی بدون علم یا ظن به تأثیر آن، در معرض این باشد که جنایت بر آن مترتب شود (۳۲).

رابطه سببیت نیاز به ارتكاب فعلی دارد که طبق حقوق کیفری، غیر قانونی است. نیاز به ویژگی نامشروع بودن به این دلیل است که رابطه سببیت به این اعتبار که شرط مسئولیت کیفری است تا هنگامی که فعل نامشروع نباشد نمی‌تواند مطرح شود چون فعل مشروع مسئولیتی به همراه ندارد (۳۳). البته از دیدگاه برخی از فقها ضمان دائرمدار استناد فعل به فاعل است، خواه تقصیری صورت گرفته باشد یا نه؛ بنابراین نمی‌توان به عنوان قاعده‌ای کلی مدعی شد تقصیر در حوادث

ناشی از تسبیب شرط ضمان است یا نه (۳۴). البته در نهایت می‌توان بیان داشت که در صورتی می‌توان از مباحث سببیت در اثبات مسئولیت تولید بهره برد که اولاً تقصیر تولیدکننده محصولات تراریخته یا عرضه‌کننده آنان ثابت شود. ثانیاً رابطه استناد بین تقصیر و زیان ناشی از آن نیز به اثبات برسد، بدین معنا که دلیل ورود خسارت به مصرف‌کننده، تقصیر تولیدکننده در تولید کالای محصولات تراریخته یا عرضه آنان باشد.

۳-۲-۴. اقدام علیه بهداشت عمومی؛ ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات

ماده ۶۸۸: «هر اقدامی که تهدید علیه بهداشت عمومی شناخته شود از قبیل آلوده کردن آب آشامیدنی یا توزیع آب آشامیدنی آلوده، دفع غیر بهداشتی فضولات انسانی و دامی و مواد زائد، ریختن مواد مسموم‌کننده در رودخانه‌ها، زباله در خیابان‌ها و کشتار غیر مجاز دام، استفاده غیر مجاز فاضلاب خام یا پساب تصفیه‌خانه‌های فاضلاب برای مصارف کشاورزی ممنوع می‌باشد و مرتکبین چنانچه طبق قوانین خاص مشمول مجازات شدیدتری نباشند به حبس تا یک سال محکوم خواهند شد».

هریک از اقدامات مذکور در ماده اقدام علیه بهداشت عمومی محسوب می‌شود؛ البته از جمله نقدهایی که به ماده مذکور وارد است این است که بیان همه مصادیق مذکور طی یک ماده واحد با یک مجازات واحد توجیه مناسبی ندارد (۳۵).

لازم به ذکر است که مثال‌های مذکور تنها از باب بیان مصداق بوده و ملاک اساسی در جرم‌شناختن مصادیق مذکور همین تهدید علیه بهداشت عمومی بودن است. بنابراین عمومی بودن، قید اساسی در وقوع جرم است. لذا چنانچه قید مذکور محقق نشود نمی‌توان حتی مصادیق فوق را مصداق ماده دانست. البته لازم به ذکر است قید عمومیت داشتن نباید به میزان افساد فی‌الارض باشد زیرا در این حالت جرم افساد بر جرم در ماده مزبور مقدم می‌شود.

اجتماعی سهمگین تر باشد. با سرکوب مقدمات چنین رفتارهایی که خود جرم به شمار خواهد آمد قانون گذار در صدد پیشگیری از ارتکاب جرایم مهم تری برمی آید (۳۶). در واقع قانون گذار در این نوع از جرایم به پیشگیری از وقوع عمل مجرمانه نظر داشته است. به همین دلیل حتی صرف عدم اخذ مجوز را به طور مستقل جرم انگاری کرده است؛ تا از وقوع جرایمی مثل ورود خسارت عمده به تمامیت جسمانی اشخاص جلوگیری نماید.

در مورد مجازات نقدی باید اذعان داشت که قانون گذار مبلغ معین شده مزبور را نسخ نموده و نوع مبلغ را به صورت انعطاف در اختیار بانک مرکزی قرار داده است. قانون گذار در ماده ۲۸ ق.م.ا. مصوب ۱۳۹۲ مقرر می دارد: «کلیه مبالغ مذکور در این قانون و سایر قوانین از جمله مجازات نقدی، به تناسب نرخ تورم اعلام شده به وسیله بانک مرکزی هر سه سال یک بار به پیشنهاد وزیر دادگستری و تصویب هیأت وزیران تعدیل و در مورد احکامی که بعد از آن صادر می شود لازم الاجراء می گردد». البته لازم به ذکر است که این قاعده مزبور بر اساس ذیل ماده در مورد احکامی که بعد از این قانون صادر می شود قابل اجرا است و عطف به ماسبق نمی شود.

۴. نتیجه گیری

با توجه به افزایش روزافزون نیاز مردم به غذا و محدودیت سطح زیر کشت، امروزه با استفاده از تکنولوژی مهندسی ژنتیک، راه حل تولید محصولات تراریخته مطرح شده است. این محصولات علی رغم حل معضل کمبود غذا در کشورهای در حال توسعه، می توانند موجب برجای گذاشتن آثار سوء و خطرناک بر سلامت عمومی افراد جامعه نیز بشوند. ورود این خسارات بر تمامیت جسمانی افراد می تواند موجب بی اعتمادی مصرف کننده به بازار اقتصادی شده و نظم عمومی جامعه را دچار خدشه یا مختل سازد. لذا لازم است که در جهت مقابله با این نتایج، حمایت حقوقی از مصرف کنندگان انجام گرفته و مسئولیت کیفری تولیدکنندگان یا عرضه کنندگان محصولات تراریخته غیر مجاز در نظام حقوق مجازاتها مشخص شود.

در تحلیل و تطبیق ماده فوق بر رفتار تولیدکننده و عرضه کننده محصولات تراریخته باید اذعان داشت که ملاک مجرمانه بودن رفتار «تهدید علیه بهداشت عمومی شناخته شدن» است. همچنین با وحدت ملاک از مصادیق مذکور در ماده می توان تولید کردن یا توزیع کردن مواد تراریخته غیر استاندارد را یکی از مصادیق جرم مزبور دانست. البته لازم است که قید عمومیت نیز عرفاً محقق شود. ذکر این نکته لازم است که با وحدت ملاک از مثال های بیان شده می توان دریافت که مواد خوردنی نیز مانند مواد نوشیدنی می تواند مصداق این ماده در جهت بهداشت عمومی باشند.

۳-۲-۵. قانون تعزیرات حکومتی امور بهداشتی و

درمانی مصوب ۱۳۶۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام

قانون گذار در ماده ۳۱ قانون مزبور اخذ مجوز استاندارد برای تولید و ساخت مواد آشامیدنی و خوردنی را برای هریک از تولیدکنندگان این نوع محصول الزامی دانسته است و تخلف از آن را جرم انگاری کرده و برای آن مجازات کیفری در نظر گرفته است.

بنابراین ماده تولیدکنندگان و عرضه کنندگان محصولات تراریخته که اقدام به دریافت مجوز از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی نمی کنند این اقدام آن ها برای مجرم شناخته شدن آن ها کافی است. البته لازم به ذکر است که حتی اگر به تولید این محصولات اقدام کنند و تمام استانداردهای لازم را نیز رعایت نمایند، عنوان کیفری از عمل آن ها زائل نمی شود؛ زیرا آنچه رفتار مجرمانه این جرم را تشکیل می دهد عدم اخذ پروانه ساخت از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در صورت اقدام به تولید مواد خوردنی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی که با علامت و بسته بندی مشخص به صورت بازرگانی عرضه می گردد، است. بنابراین این جرم به صورت ترک فعل ارتکاب می یابد و مطلق است و نیازمند حصول نتیجه خاصی نیست.

یکی از ابزارها و شیوه های پیشگیری از جرم مجازات رفتارهایی است که در ظاهر اخلاص چندان مهمی در نظم اجتماعی پدید نمی آورد ولی ممکن است مقدمه ای برای رفتارها یا نتایج

۴. در صورتی که تولید و عرضه محصول تراریخته غیراستاندارد به عنوان رفتاری «علیه بهداشت عمومی» تلقی شود، و قید «عمومیت» آن نیز به حد جرم افساد فی الارض نرسد، می‌توان ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات را نیز بر رفتار مرتکب حاکم دانست و وی را به اقدام علیه بهداشت عمومی محکوم نمود. احراز قید «عمومی بودن» و میزان آن در این ماده حائز اهمیت است.

۵. قانون‌گذار برای پیشگیری از نتایج سهمگین حاصل از عدم اخذ مجوز توسط تولیدکنندگان یا عرضه‌کنندگان مواد خوردنی و آشامیدنی، ترک فعل مذکور را در ماده ۳۱ قانون تعزیرات حکومتی امور بهداشتی و درمانی مصوب ۱۳۶۷ جرم‌انگاری کرده و برای آن به صورت یک جرم مطلق مجازات تعیین نموده است. لذا تولیدکنندگان یا عرضه‌کنندگان محصولات تراریخته نیز در صورت عدم اخذ مجوز از مراجع مشخص‌شده در ماده ۳۱، به مجازات‌های مقرر در این ماده محکوم می‌شوند.

احراز هریک از عناوین مذکور، منوط به انطباق ارکان آن، با رفتار ارتكابی از سوی تولیدکننده یا عرضه‌کننده این محصولات می‌باشد.

۵. تضاد منافع

به منظور نگارش پژوهش پیش‌رو از حمایت هیچ مؤسسه یا نهادی استفاده نشده و قبلاً تمام یا بخشی از آن مورد انتشار قرار نگرفته است.

تعیین مسئولیت کیفری این افراد به وسیله انطباق ارکان رفتار آنان با ارکان عناوین مجرمانه مذکور در مواد قانونی مرتبط قابل بازشناسی است. در همین راستا می‌توان اقدام مزبور را منطبق با ماده قانونی دانسته و مجازات‌های مختلفی را بر آن بار نمود.

۱. شدیدترین این عناوین مجرمانه، افساد فی الارض است که بر اساس ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ می‌توان اذعان داشت در صورتی که تولیدکنندگان محصولات تراریخته غیر مجاز به نحو گسترده، با تولید محصولات مزبور اقدام به تولید و اشاعه مواد سمی و میکروبی نمایند و موجب ورود مواد سمی به جسم افراد بشوند، می‌توان به استناد ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی، حکم مزبور را بر آنان بار نمود.

۲. تولید یا عرضه محصولات تراریخته غیر مجاز می‌تواند مصداق برخی رفتارهای مذکور ماده ۱ قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی مصوب ۱۳۴۶ نیز قرار گیرد. مجازات این اقدامات بنا بر نتایج مختلفی که ممکن است از آن‌ها حاصل آید، متفاوت خواهد بود. جرایم مذکور از زمره جرایم مطلق می‌باشند و صرف ارتکاب رفتارهای مذکور در ماده و با احراز سوءنیت عام انجام فعل، جرم محقق خواهد شد؛ مگر اینکه رفتار موجب قتل مصرف‌کننده شود که در این صورت از حیث نتیجه مقید شده و بنا بر ماده ۳ این قانون، فرد مرتکب از باب تعزیر اعدام می‌گردد. در تفاوت آن با جرم افساد فی الارض بایستی گفت که در آن نیاز به ارتکاب گسترده فعل نمی‌باشد بلکه ورود خسارت به تمامیت جسمانی فرد نیز برای تحقق آن کافی است.

۳. تولیدکنندگان یا عرضه‌کنندگان محصولات تراریخته غیر مجاز مباشر در ایراد خسارت به افراد نبوده، بلکه با آماده ساختن مقدمات سبب ورود خسارت به افراد می‌شوند. لذا در صورت مرگ مصرف‌کننده این محصولات، به واسطه مصرف آن‌ها، و تحقق سایر شرایط، می‌توان حکم ماده ۶۱۶ قانون تعزیرات را بر آن‌ها بار نمود. البته برای محکوم کردن این افراد به مجازات این ماده، احراز تقصیر آنان در تولید یا عرضه، و احراز رابطه سببیت بین تقصیر مذکور و خسارت وارده ضروری است.

References

1. Byrne P. Labeling of Genetically Engineered Foods. Colorado State University extension. No. 9. 371; 2009. p. 371.
2. Otsuka y. socioeconomic consideration relevant to the sustainable development use and control of genetically modified food. Trends in food science and technology; 2003. pp. 249-318.
3. QarehYazi B, Mottaghi A, Vishlagh N, Rashedi H. Biosafety in International Regulations. Iranian Journal of Medical Law 2010; 4(12): p.123. [Persian]
4. Mehdizadeh M, Rabiee M, Al-Bouyeh M, Rastegar H. Labeling of transgenic food and consumer rights. Iranian Journal of Medical Law 2011; 5 (16): p.117. [Persian]
5. Watankhah R, Najafi Tavana A, Abbasi M. Comparative study of biotechnological crimes in Iranian and English law, Iranian Journal of Medical Law 2019; 12 (47): p. 168. [Persian]
6. Sharifi M, Habibzadeh MJ, Issaei Tafreshi M, Farjiha M. Attribution of criminal responsibility to legal entities in the penal system of Iran and the United Kingdom. Iranian Journal of Criminal Law Doctrines 2013; 6: p. 57. [Persian]
7. AliAkbari SefidDarbon A. Principles and sources of criminal liability of manufacturers of defective goods. Iranian Journal of Criminal Law Doctrines 2010; 14: p. 133. [Persian]
8. Katuzian N. Liability for production failure. Tehran: University of Tehran Press; 2003. p. 140. [Persian]
9. MirMohammadSadeghi H, Daneshvar sani R. Criminal law of misappropriation of goods in Imami jurisprudence, Iranian law and common law. Iranian Journal of Legal Research 2012; 57: p. 51. [Persian]
10. MirMohammadSadeghi H, Daneshvar sani R. Criminal law of misappropriation of goods in Imami jurisprudence, Iranian law and common law. Iranian Journal of Legal Research 2012; 57: pp. 52-53. [Persian]
11. EbrahimGol A. The right to food is a precondition for the realization of other rights. Iranian Journal of International Law 2008; 39: p. 222. [Persian]
12. Young K. The Minimum Core of Economic and Social Rights: A Concept in Search of Content. Yale Journal of International law 2008. 220.
13. Bigdeli, Saeed, Badia Sanayea Isfahani A. The Basis of Civil Liability for Genetically Modified, Transformed Food Products, a Comparative Study of Iranian Law, and International Documents. Iranian Journal of Comparative Law Studies 2014; 2: p. 287. [Persian]
14. Dagg PJ, Butler RJ, Murray JG, Biddle RR. Meeting the requirements of importing countries: practice and policy for on-farm approaches to food safety. Rev Sci Tech; 2006. P:685.
15. Mohajer M, Safaei SH, Mahdavi Damghani A. Ethical and Legal Considerations in the Use of Transformed Products with a Look at the National Biosafety Law. Iranian Journal of Ethics in Science and Technology 2011; 1: p. 35. [Persian]
16. Koosha A, Nazifi A, Musazadeh R, Ahmadi M. Legal Dimensions of Intellectual Property Challenges in Genetic Technology Sciences. Iranian Journal of Judicial Legal Perspectives 2010; 51: p. 77. [Persian]
17. Holst-Jensen A, Bertheau Y, de Loose M. Detecting un-authorized genetically modified organisms (GMOs) and derived materials. Biotechnol adv; 2012. p. 35.
18. Zhao JH, Ho P, Azadi H. Benefits of Bt cotton counterbalanced by secondary pests Perceptions of ecological change in China. Environ Monit Assess; 2011. p. 173.
19. Novak PK, Gruden K, Morisset D. GMO track: generator of cost-effective GMO testing strategies. J AOAC Int; 2009. p. 92.
20. Stephen P. The Composition of Glyphosates Tolerant Soybean Seeds is Equivalent to that of Conventional Soybeans. The Journal of Nutrition 2006; p. 126.
21. Roullier F. A Comparison of the Effects of Three GM Conversations on Mammalian Health. International Journal of Biological science 2009; p. 706.
22. Pradesh A. Mortality in Sheep Flocks after, Crazying on BT Cotton Fields. Report of the Preliminary Assessment, Available at: <http://www.gmwatch.org/archives>, Last Visited: (5/2/2016), 2006. p. 1.
23. Nielsen KM. Monitoring and Modeling Horizontal Gene. 2004. p. 1110.
24. Ermakova I. Genetically Modified Soy Leads to the Decrease of Weight and High Morality of Rats of the First Generation. Preliminary Studies; 2007. p. 13.

25. Domingo J. Toxicity Studies of Genetically Modified Plants: A review of the Published Literature. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*; 2007. p. 721.
26. Tudisco R. Genetically Modified Soya bean in Rabbit Feeding: Detection of DNA Fragments and Evaluation of Metabolic Effects by Enzymatic; 2006. p. 181.
27. Falk BW. Will Transgenic Crops Generate New Viruses; 2008. p. 1387.
28. Shambayati H. General criminal law. 5th Edition. Tehran: Wistar Publications; 1995. p. 106. [Persian]
29. Kazemi A, Abbasi M. Transgenic Foods and Consumer Rights. *Iranian Journal of Medical Law* 2007; 1(3): p. 165. [Persian]
30. MirMohammadSadeghi SH. Exclusive criminal law (3), Crimes against public security and comfort. 24th edition. Tehran: Mizan Publishing; 2013. p. 64. [Persian]
31. Sadeghi MH. Exclusive criminal law (crimes against persons). 2th edition. Tehran: Justice; 1999. p. 80. [Persian]
32. Sadeghi MH. Exclusive criminal law (crimes against persons). 2th edition. Tehran: Justice; 1999. p. 82. [Persian]
33. NajibHassani H. [Translation of Causality in Criminal Law]. NiaziZare SA (Author). Mashhad: Razavi University of Sciences; 2006. p. 55.
34. Qiyasi J. Intercession in criminal law. Qom: Madyan; 1996. p. 115.
35. MirMohammadSadeghi SH. Exclusive criminal law (3), Crimes against public security and comfort. 24th edition. Tehran: Mizan Publishing; 2013. p. 229. [Persian]
36. Ardabili MA. General criminal law. 7th edition. Tehran: Mizan Publishing. 2014. Vol 1. pp. 49-50.

ORIGINAL ARTICLE

Criminal liability for the production and supply of unauthorized transgenic products In the Contemporary Iranian legal system

Sayed Alireza Mirkamali¹ , Mahdi Hosseini^{2*} , Hossain Sobhani³

1. Ph.D., Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

2. Ph.D. Candidate in Criminal Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

3. Ph.D. Candidate in Criminal Law, Faculty of Law and Political science, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article history:

Received: 5 January 2021

Accepted: 9 March 2021

Published online: 17 March 2021

Keywords:

Public health

criminal liability

transgenic products

* **Corresponding Author:** Mahdi Hosseini

Postal Address: Tehran, Evin, Shahid Shahriari Square, Shahid Beheshti University, Faculty of Law

Email: Hosseini.mhdi@gmail.com

ABSTRACT

Background and Aim: The need to preserve social health requires that the criminal aspects of economic corruption in the health sector, particularly the supply of goods, be considered more by legislators than ever before. Production of transgenic products requires manipulations and technical interventions, so these changes have had various effects such as causing allergic reactions, the toxicity of transgenic foods, problems in the reproduction and fertility and growth of infants, and the development of cancerous tumors. The question that arises is: In the contemporary Iranian legal system, which of the criminal titles is applicable to the responsibility of producers and suppliers of illicit transgenic products?

Materials and Methods: The type of study is a review, the sources used include legal and medical books, articles, and research related to the research topic that has been reviewed in a descriptive – analytical manner.

Findings: In the Iranian legal system, various laws have been criminalized to prevent and deal with threats to the country's social and food health and to maintain the economic system in the field of health, public order, and food security, criminalizing the behavior of producers of products opposed to public health. However, none of these laws explicitly criminalize issues related to unauthorized transgenics' production or supply and in order to identify the criminal liability of producers and suppliers of illicit transgenic products, it must be adapted to other criminal titles related to the protection of the health sector.

Conclusion: the criminal titles of "Corruption on Earth", "Food, Beverage and Cosmetics Law", "Causing Damage", "Action against Public Health", and "Law on Governmental Punishments in Health and Medical Affairs", as the case may be, can be applied to the behavior of producers and suppliers of illicit transgenic products and In this way, the criminal responsibility of the mentioned persons can be explained in the Iranian legal system.

© Copyright (2018) Medical Ethics and Law Research Center, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Cite this article as:

Mirkamali S A, Hosseini M, Sobhani H. Criminal liability for the production and supply of unauthorized transgenic products In the Contemporary Iranian legal system. *Medical History Journal* 2021; 13(46): e10.